AUTOTUOJAT
JA -TEOLLISUUS

Eduskunta 5.11.2021
Talousvaliokunta
tav@eduskunta.fi
Lausuntopyyntö: HE 180/2021

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi kuluttajansuojalain muuttamisesta

Autotuojat ja -teollisuus ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto kuluttajansuojalain muuttamista koskevaan hallituksen esitykseen.

Kuluttajansuojalain 5 lukuun ehdotetaan useita muutoksia erityisesti tavaran virheeseen ja sen seuraamuksiin liittyen. Muutoksilla arvioidaan olevan käytännössä eniten vaikutusta kalleimpien ja teknisesti monimutkaisten hyödykkeiden kauppaan. Eräs tällainen hyödykeryhmä ovat autot.

Ehdotetut muutokset ovat pääasiassa oikeasuhtaisia, ja direktiivin salliman kansallisten liikkumavarojen käytöstä tehdyt ratkaisut perusteltuja. Haluamme kuitenkin lausunnossamme tuoda esiin muutamia täydentäviä seikkoja, joilla on suurta merkitystä erityisesti säännösten käytännön soveltamisen kannalta, etenkin autojen kaltaisten odotetulta käyttöiältään pitkäikäisten tavaroiden osalta.

On myös tärkeää seurata, onko kuluttajansuojan sääntelyä jatkossa tarvetta täsmentää näiltä osin.

Myyjän vastuu

Tavarankauppadirektiivin mukaan myyjän virhevastuun kesto on kaksi vuotta kaupasta. Monessa jäsenvaltiossa sovelletaan direktiivin määräaikaa. Suomessa on sen sijaan käytössä malli, jossa virhevastuuta ei ole sidottu määräaikaan, vaan tavaran odotettavissa olevaan kestoikään. Sääntelymalli nostaa kuluttajansuojaa direktiivin tasosta, sillä myyjä voi vastata tavarassa ilmenevästä virheestä vielä kahden vuoden jälkeenkin, mikäli tavaran kestoiän voidaan odottaa olevan pidempi. Esimerkiksi kodinkoneiden ja ajoneuvojen osalta odotettuna käyttöikänä pidetäänkin tyypillisesti paljon kahta vuotta pidempää aikaa.

Odotettuun kestoikään perustuvassa mallissa on kuitenkin haasteita. Ajan kuluessa tavaran oikeanlaisella käytöllä, hoidolla ja huoltamisella on ratkaiseva merkitys sen toimivuudelle ja kestävyydelle. Tämä korostuu tuotteissa, joiden odotettu kestoikä on hyvin pitkä. Tuotteet voivat saavuttaa odotetun kestoikänsä vain, jos niiden käytössä, hoidossa ja huollossa noudatetaan tuotteen valmistajan tai myyjän niistä antamia ohjeita. Jotta tuotteelta voidaan odottaa ”normaalia” kestoikää, kuluttajalla on eräänlainen korostunut huolenpitovelvollisuus. Jos tuote vikaantuu vajavaisen huolenpidon vuoksi, kyseessä ei ole myyjän vastuulle kuuluva piilevä virhe.

Autoihin liittyvä erityispiirre moniin muihin pitkäikäisiinkin kulutustavaroihin verrattuna on lisäksi se, että niiden valmistaja on määritellyt niille tarkan huolto-ohjelman. Autojen valmistusta on pitkään koskenut hyvin tiukkoja vaatimuksia mm. päästöjen, turvallisuuden ja muiden ominaisuuksien suhteen. Tämän vuoksi autot ovat teknisesti hyvin monimutkaisia tuotteita, joiden käyttöön, hoitoon ja etenkin huoltamiseen liittyy tarkkoja vaatimuksia. Laiminlyönti esimerkiksi auton huolto-ohjelman noudattamisessa tai oikeanlaisessa käytössä voi johtaa auton vikaantumiseen. Tällä tavalla syntyvää vikaa ei voida pitää myyjän vastuulle kuuluvana virheenä.

Tavaran virheellisyyttä arvioidaan sen mukaan, millainen se on ollut sen luovutuksen hetkellä. Odotetulle kestoiälle perustuva pitkä virhevastuu kuitenkin tarkoittaa sitä, että virhettä koskeva vaatimus saatetaan esittää esimerkiksi viisi vuotta kaupanteon jälkeen. Tällaiset tapaukset muodostuvat riitatilanteissa usein näytöllisesti hyvin haastaviksi, sillä käytön merkitys tavaran kestävyydelle on niin merkittävä. Asiaa on kuvattu tarkemmin seuraavassa osiossa.

Todistustaakka virheestä

Tavarankauppadirektiivin täytäntöönpanon myötä niin kutsutun käännetyn todistustaakan ajanjakso pitenee puolesta vuodesta yhteen vuoteen.

Käännetyllä todistustaakalla tarkoitetaan, että jos tavarassa ilmenee virhe jatkossa yhden vuoden kuluessa luovutuksen jälkeen, virheen oletetaan olleen tavarassa jo luovutushetkellä, ja kuuluvan siten myyjän vastuulle. Myyjä voi kumota olettaman osoittamalla, että tavarassa ilmennyt virhe on seurausta esimerkiksi ulkoisesta vauriosta tai tavaran vääränlaisesta käytöstä. Oletus ei myöskään ole voimassa, jos se olisi ristiriidassa virheen tai tavaran luonteen kanssa esimerkiksi siksi, että tavaran odotettu käyttöikä on alle vuoden.

Mikäli tavarassa ilmenee virhe pian kaupan jälkeen, on usein todennäköistä, että se on ollut siinä jo ennen kauppaa. Tämän vuoksi on käännetty todistustaakka ja sen sisältämä oletus virheellisyydestä ovat toimiva instrumentti välittömästi kauppaa seuraavalle ajanjaksolle.

Vuoden jälkeen käännetty todistustaakka päättyy. Todistustaakka palautuu prosessioikeudellisen pääsäännön mukaiseksi, jolloin väitteen esittäjä on velvollinen esittämään perusteet väitteensä tueksi. Tavaran kauppaa koskevissa riidoissa virheeseen vetoavan tulee osoittaa, että virhe on ollut tavarassa jo kaupanteon hetkellä.

Pitkän odotetun kestoiän tuotteita koskevat riidat ovat näytön esittämisen ja arvioinnin näkökulmasta haastavia. Selvää on, että tavaran oikealla käytöllä, hoidolla ja huoltamisella on ratkaiseva merkitys sen kestävyydelle. Ostajan on kuitenkin käytännössä vaikea esittää näyttöä siitä, että virhe on ollut tavarassa jo ennen kaupantekoa ja että hän on käyttänyt sitä oikein. Myyjän taas on mahdotonta tietää, mitä tavaralle on esimerkiksi viiden vuoden aikana tapahtunut.

Haastavasta tilanteesta huolimatta käännetyn todistustaakan ajanjakson jälkeen todistustaakka virheestä on lähtökohtaisesti ostajalla. Pelkästään sen seikan, että tavara vikaantuu ennen odotetun kestoikänsä päättymistä, ei tule riittää näytöksi siitä, että virhe olisi ollut tavarassa jo kaupantekohetkellä. Käännetty todistustaakka on poikkeus, jonka päättymisen tulee myös käytännössä merkitä jotain.

On kuitenkin voitu havaita, että todistustaakkasääntelyä ei käytännössä aina noudateta. Erityisesti Kuluttajariitalautakunnan autokauppaa koskevista ratkaisuista voidaan huomata, että käännettyä todistustaakkaa on pidetty lautakunnassa poikkeuksen sijaan pääsääntönä vielä useita vuosia kaupanteon jälkeen. Vaikka kaupasta olisi kulunut viisi vuotta, myyjän on edelleen edellytetty esittävän näyttöä jostain ostajan puolella olevasta seikasta, joka on syynä auton vikaantumiseen. Ostajalta taas ei ole edellytetty mitään näyttöä väitteensä tueksi. Tätä ei voida pitää asiallisena tai oikeudenmukaisena prosessina.

Autoihin liittyy erityispiirre, joka voi helpottaa näyttötaakan kohtuullista ja oikeudenmukaista jakamista niitä koskevissa riitatilanteissa. Kuten todettua, kaikille autoille on määritelty valmistajan toimesta huolto-ohjelma, jonka noudattaminen on edellytys auton kestävyydelle. Huolloista tehdään merkintä auton mukana luovutettuun huoltokirjaan, joten asiasta on helposti saatavilla näyttöä.

Olisikin kohtuullista edellyttää, että virheeseen vetoavan ostajan tulisi väitteensä tueksi esittää aina vähintään ajoneuvon huoltohistoria, josta käy ilmi valmistajan määrittämän huolto-ohjelman noudattaminen. Tämä tukisi vaadittavaa tapauskohtaista arviointia, selkeyttäisi näyttötaakan jakoon liittyvää tulkinnanvaraisuutta ja lisäisi oikeusvarmuutta autokauppaa koskevissa riidoissa, jotka ovat merkittävä asiaryhmä esimerkiksi Kuluttajariitalautakunnassa.

Virheen seuraamukset

Esityksen mukaan kuluttajalla olisi aiempaa suurempi valinnanvapaus virhetilanteissa sen suhteen, vaatiiko hän tavaran korjaamista vai virheettömän tavaran toimittamista virheellisen tavaran tilalle. Myyjä ei kuitenkaan olisi velvollinen oikaisemaan virhettä ostajan vaatimalla tavalla tai lainkaan, jos siihen on este, jota hän ei voi voittaa, tai jos siitä aiheutuisi hänelle kohtuuttomia kustannuksia. Arvioitaessa myyjän mahdollisuutta vaikuttaa oikaisutapaan tulee esityksen mukaan ottaa erityisesti huomioon virheen merkitys sekä tavaran arvo, jos virhettä ei olisi, sekä se, voidaanko oikaisu suorittaa muulla tavalla aiheuttamatta ostajalle merkittävää haittaa. Esimerkkinä mainitaan vaatimus tavaran vaihtamisesta uuteen helposti korjattavissa olevan naarmun vuoksi.

Valinnanvapaus oikaisutavasta soveltuu pääsääntönä hyvin monien tavaroiden kaupassa. Mitä arvokkaammasta tavarasta on kyse, sitä tärkeämpää on kuitenkin myyjän mahdollisuus vaikuttaa virheen oikaisutavan valintaan.

Uusien autojen kaupassa tavaran vaihtaminen uuteen korjaamisen sijasta aiheuttaisi myyjälle hyvin merkittäviä kustannuksia, joita tulisi pitää säännöksessä tarkoitetulla tavalla kohtuuttomina. Käytettyjen autojen kaupassa taas vastaavaa autoyksilöä ei yleensä ole saatavilla, mikä vuoksi vaihtaminen virheettömään ei käytännössä ole usein mahdollistakaan. Sekä uusissa että käytetyissä autoissa havaitut virheet voidaan kuitenkin pääsääntöisesti korjata ilman, että siitä aiheutuu kuluttajalle juurikaan haittaa. Tämän vuoksi korjaaminen on käytännössä aina tarkoituksenmukaisin oikaisukeino autokaupan virhetilanteissa.

Voimassa olevan kuluttajansuojalain 5 luvun 18 §:n 2 momentissa säädetään myyjän oikeudesta suorittaa oikaisu omalla kustannuksellaan, vaikka kuluttaja ei sitä vaatisi. Ehdotuksessa tämä säännös kumottaisiin. Kyseinen säännös on ollut erittäin tärkeä autokaupan virhetilanteissa, sillä korjaaminen on edellä kuvatulla tavalla ehdottomasti tarkoituksenmukaisin virheen oikaisukeino. Oikeus virheen korjaamiseen onkin ollut harvoja myyjän oikeuksia kuluttajansuojalaissa. Säännöksen poistuessa on entistä tärkeämpää huomioida kaupan molempien osapuolten kannalta tarkoituksenmukainen ja kohtuullinen virheen oikaisutapa.

Digitaalisia elementtejä sisältävän tavaran kauppa

Ehdotuksen mukaan lakiin lisättäisiin erityissäännöksiä digitaalisia elementtejä sisältävän tavaran kaupasta. Uudessa 5 luvun 13 b §:ssä ehdotetaan säädettäväksi virheestä, joka johtuu digitaalisia elementtejä sisältävään tavaraan liittyvien päivitysten laiminlyönnistä. Päivitykset olisi toimitettava ostajalle tavaran ja digitaalisten elementtien tyyppi ja tarkoitus sekä sopimuksen olosuhteet ja luonne huomioon ottaen kohtuullisen ajanjakson ajan. Kohtuullisen ajanjakson pituus olisi määriteltävä tapauskohtaisesti, mutta tyypillisesti kohtuullisena ajanjaksona pidettäisiin tavaran odotettavissa olevaa käyttöikää.

Myös autoissa on enenevässä määrin erilaisia digitaalisia elementtejä. Kulutushyödykkeinä ne ovat kuitenkin poikkeuksellisia hyvin pitkän odotettavissa olevan käyttöikänsä vuoksi. Digitaalisten elementtien ja niiden päivitysten toimivuuden ennakointi ja varmistaminen kymmenenkin vuoden päähän on auton myyjälle tai maahantuojalle hyvin vaikea tehtävä. Myös yhteensopivuus erilaisten muiden laitteiden, kuten matkapuhelimien kanssa on haastavaa, ellei mahdotonta näin pitkällä aikajänteellä. Kuten esityksessäkin on todettu, että valmistajan tarjoamien tai hyväksymien turva- ja muiden päivitysten saatavuus riippuu lisäksi täysin valmistajan yksipuolisesta päätöksestä, joihin kansallinen myyjä tai maahantuoja ei voi vaikuttaa.

Pitkään aikajänteeseen liittyvät haasteet on tarpeen ottaa huomioon arvioitaessa sitä, mitkä toiminnallisuudet, päivitykset ja yhteensopivuudet ovat tarpeen ja mitä on realistista ja kohtuullista odottaa huomioiden säännöksessä esitetyllä tavalla ”tavaran ja digitaalisten elementtien tyyppi ja tarkoitus, sekä sopimuksen olosuhteet ja luonne”.

Ehdotetun säännöksen mukaan digitaalisia elementtejä sisältävä tavara ei olisi virheellinen silloin, kun ostajalle on nimenomaisesti annettu sopimuksen tekoajankohtana tieto siitä, ettei päivityksistä tiedoteta eikä niitä toimiteta ja ostaja on poikkeaman erikseen ja nimenomaisesti tällöin hyväksynyt. Mikäli on riski, että myyjän vastuu mahdollisista digitaalisia elementtejä koskevista puutteista muodostuu kohtuuttoman suureksi tai vaikeaksi ennakoida, myyjät saattavat turvautua tämän tyyppisiin varaumiin ja lausekkeisiin tuotteita myydessään. Tällainen kehitys ei olisi kuluttajille edullista, eikä myöskään myyjien intressissä.

Aikaisemman myyntiportaan vastuu

Voimassa olevan kuluttajansuojalain 5 luvun 31 §:n mukaan ostajalla on oikeus kohdistaa tavaran virheeseen perustuva vaatimuksensa myös elinkeinonharjoittajaan, joka aikaisemmassa myyntiportaassa on luovuttanut tavaran jälleenmyyntiä varten. Tavarakauppadirektiivissä ei säädetä asiasta, mutta direktiivi sallii sitä koskevan kansallisen sääntelyn.

Esityksessä ei ehdoteta muutosta nykyiseen kansalliseen sääntelyyn. Valmistelun aikana on kuitenkin noussut esiin kysymys aikaisemman myyntiportaan vastuun tulkinnasta.

Kysymys koskee sitä, tulisiko säännöksen tarkoittama aikaisempi myyntiporras laajentaa kattamaan muitakin jakeluketjun aiempia toimijoita, kuin myyjän sopimuskumppanin. Nykyinen säännös ja sen vakiintunut tulkinta tarkoittavat sitä, että ostaja voi esittää vaatimuksensa myyjän lisäksi tai sijasta myös tavaran myyjälle luovuttaneelle elinkeinonharjoittajalle, esimerkiksi maahantuojalle. Aikaisemman myyntiportaan vastuu katkeaa siinä vaiheessa, kun kuluttajaostaja luovuttaa tavaran edelleen.

Keskeisen velvoiteoikeudellisen periaatteen mukaan sopimus perustaa oikeuksia ja velvollisuuksia ainoastaan välittömille sopijapuolille. Myös kuluttajansuojalain lähtökohta on, että tavaran myyjä on aina vastuussa kuluttajalle myymästään tuotteesta. Nykyinen aikaisemman myyntiportaan vastuuta koskeva säännös on poikkeus, joka on säädetty tiettyihin tilanteisiin kuluttajan lisäturvaksi. Sopimussuhteen ylittävä vastuu on kuitenkin sellainen merkittävä poikkeus keskeisiin sopimus- ja velvoiteoikeudellisiin periaatteisiin, ettei kuluttajansuojalaissa ole syytä etenkään sen laajentamiseen nykyisestä.

Kuten esityksessä ja aiemmassa työryhmän mietinnössä todetaan, nykyiseen oikeustilaan ei myöskään liity mitään sellaisia kuluttajansuojaongelmia, jotka puoltaisivat sääntelyn muuttamista. Lisäksi yllättävän sopimussuhteen ylittävän vastuun vaikutuksia on vaikea arvioida. Se asettaisi tuotteiden maahantuojille ja muille myyntiketjun aiemmille toimijoille vaikeasti ennakoitavia ja ajallisesti hallitsemattomia vastuita, jotka eivät ole kuluttajansuojan tarpeella perusteltavissa.

Asiaan on otettu myös oikeuskirjallisuudessa sekä muun muassa Kilpailu- ja kuluttajaviraston ohjeissa selkeä kanta. Lisäksi asiasta on ollut Kuluttajariitalautakunnan käytännössä jo pitkään johdonmukainen ja vakiintunut tulkinta, joka vahvistettiin Helsingin hovioikeudessa vuonna 2019.

Näkemyksemme mukaan voimassa oleva ja tässäkin esityksessä ehdotettu sääntely aikaisemman myyntiportaan vastuusta on perusteltu, eikä sitä ole syytä muuttaa.

Kunnioittavasti,

Tero Kallio
toimitusjohtaja